

SHULE YA UPII YA WASICHANA YA GATITU
MTIHANI WA MWISHO WA MUHULA 1
KIDATO CHA TATU 2015 (MUDA SAA 2)

JINA:.....DARASA.....NAMB.....

1. UFAHAMU (ALAMA 15)

Soma taarifa hii kisha ujibu maswali yanayofuata.

Lugha inaweza kuelezwa kwa jumla kuwa ni mfumo wa kueleza chanzo au kiini cha mawasiliano na sote tunakubaliana kuwa matumizi yake yameanza tangu kuumbwa kwa binadamu kwani ni vigumu kusikia kuwepo kwa jamii ya watu bila lugha ya mawasiliano yoyote ile.

Katika taifa lolote, huwepo na lugha moja au hata zaidi ya moja ambayo huwa ndicho chombo cha mawasiliano ya taifa katika nyanja za: elimu, maandishi, siasa na biashara. Kwa mfano, mataifa kama Kanada hutumia lugha mbili kwa usawa kama lugha za taifa na za kikazi. Maana ya lugha ya taifa ni lugha moja ambayo huteuliwa kutumika katika shughuli zote za taifa hasa katika nchi yenye lugha nyingi za kikabila. Lugha ya taifa ni muhimu sana kwa maisha na maendeleo ya taifa lolote lile. Lugha hii huwa ndiyo kiungo cha kueneza umoja na uelewano miongoni mwa jamii nyingi tofauti na huwa kama kitambulisho kwao kuwa wao ni ndugu wa jamii moja kubwa, yaani taifa lao.

Kenya ni mfano mzuri wa taifa lenye lugha nyingi zinazozidi 40 za vikundi vidogo vidogo vya kikabila. Hapo kabla ya miaka mia moja hivi iliyopita kila kimojawapo cha vikundi hivi kilijitambulisha kama taifa huru. Baada ya kuja kwa serikali ya kikoloni na hasa baada ya Kenya kujinyakulia uhuru, haja ya kuunganisha raia wote chini ya taifa moja lenye uongozi na shabaha moja lilikuwa ndilo jambo lililozingatiwa sana. Kwa hivyo utamaduni wa taifa la Kenya ni mchanganyiko wa tamaduni za watu wengi wenye mila, desturi, imani na itikadi tofauti. Utamaduni humaanisha jumla ya amali na tabia ya watu wa jamii fulani. Amani hizi zinafungamanisha maisha fikra, ustaarabu, mila, taasisi na sanaa za aina zote za jamii inayohusika. Ili kujieneza na kujiimarisha, taifa huhitaji chombo hicho kuwasiliana na kuwaunganisha watu wake mbalimbali. Chombo hicho huwa ni lugha ambayo siyo tu kwamba ni sehemu ya utamaduni wa jamii bali pia ni njia muhimu sana ya kutawanyia na kustawisha ule utamaduni.

Katika taifa lenye lugha nyingi kama Kenya kwa mfano, lugha ya taifa inayozungumzwa na kueleweka na idadi kubwa ya raia ambayo imekiuka mipaka na tofauti za kikabila ni njia muhimu sana ya kuenezea maongozi ya taifa, bendera ya taifa au bunge la taifa; ndicho kielelezo cha taifa lolote lile lililo huru. Lugha kama hiyo huvunja na kukomesha hisia za kibinafsi na kikabila na badala yake kuunda moyo wa uaminifu wa kitaifa.

Zaidi ya kuwa chombo cha mawasiliano, lugha ni kielelezo cha fikra na hisia za binadamu. Lugha ya watu fulani haituelezi tu ujuzi au maarifa yao bali pia mtazamo wao wa kimaisha, falsafa na mawazo yao. Kwa ufupi lugha hutufahamisha namna akili za watu waizungumzayo ile lugha zinavyofikiri na kutofanya maazimio. Lugha ni sehemu ya utamaduni wa taifa ilimozaliwa na lazima lugha hiyo ifunzwe katika muktadha wa maisha ya jamii ihusikayo. Utamaduni wa jamii havitenganiki na lugha yake.

Maswali

(a) Ni nini fasiri ya neno lugha?

(alama2)

.....
.....

(b) Tofautisha baina ya lugha ya taifa na lugha ya kikazi.

(alama2)

.....
.....

(c) Kwa nini lugha ya taifa huhitajika sana katika nchi kama Kenya ?

(alama2)

.....
.....

(d)Taja kazi tatu kuu zinazotekelezwa na lugha ya taifa.

(alama3)

.....
.....
.....

(e) Eleza maana ya maneno na mafungu yafuatayo kama yalivyotumiwa katika taarifa hii

(alama.4)

i. Haiyamkiniki:

(i) Amali na tabia za watu.

(ii) Kielelezo.

(iii) Mukadha wa maisha ya jamii

f. Eleza majukumu mawili ya lugha kwa ujumla

(al.2)

II. MATUMIZI YA LUGHA: (alama 35)

a) i. Tofautisha kati ya sauti ghuna na sauti sikhuna/hafifu

(alama 2)

ii. Elezamaanaya ala songezi na ala tuli.

(Alama2)

b) Ainisha

Walioshambuliwa

(alama 3)

c) Tunga sentensi kudhihirisha matumizi ya ngeli ya

(alama 2)

i) U-U

ii) I-zi

d) Onyesha matumizi ya **kwa** katika sentensi hizi

(alama 3)

i) Tulifanya kazi kwa bidii

.....

ii) Nyaga alikwenda hospitalini kwa matibabu

.....

iii) Sakaja alikula ugali kwa mkono

.....

e) Tungasentensimoja katika wakati uliopita hali ya kuendelea

(alama 2)

.....

f) Yakinisha sentensi ifuatayo:

(alama 1)

Sijawahi kupatana na mtu mwaminifu kama huyo.

.....

g) Tunga sentensi kudhihirisha matumizi ya **nukta pacha**

(alama 2)

.....

h) Andika sentensi ifuatayo katika usemi wa taarifa

(alama 2)

“Wageni wetu mliofika hapa, mko huru kujionea maendeleo ya nchi yetu,” waziri alitamka.

.....

.....

i) Unda nomino mbilimbili kutokana na maneno haya:

(alama 2)

i) Dhalimu.....

ii) kosa.....

j) Andika kinyume cha sentensi ifuatayo

(alama 2)

Wazee wachache walitoka uwanjani huku wakihuzunika.

.....

k) Tunga sentensi ukitumia :(kwa sababu) kama,

(alama 2)

i) (kihusishi)

ii) (kiunganishi).....

l) Tofautisha sentensi zifuatazo kimaana

(alama 2)

i) Mutua amekula mkate wote

ii) Mutua amekula mkate wowote.

m) Bainisha vielezi vya namna katika sentensi hizi:

(alama 2)

Sipendi wanaohama kwao ovyo ovyo ili kwenda kuishi kizungu.

ii) Hadija aliumua vibaya alipogongwa kwa kisu butu.

n) Tumia kiwakilishi cha -a unganifu kutunga sentensi kudhirisha nafasi katika orodha. (alama 1)

o) Geuza sentensi uliyopewa iwe katika hali ya udogo.

(alama 2)

Nyumba yenyewe ilijengwa karibu na mto unaofurika mara kwa mara.

p) Tumia neno wale kwenye sentensi kama:

(alama 3)

(i) Kivumishi

(ii) Kitenzi

(iii) Kiwakilishi

